

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and
Research in Persian culture, language and literature

روش های نوین در تدریس ادبیات فارسی

مهدی ملکوتی فر

دانشجوی کارشناسی آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید باهنر اصفهان

Malakoti.mehdi@yahoo.com

09130357580

چکیده:

یکی از مشکلات مهم و اساسی در نظام آموزش و پرورش خصوصاً در کشور ما، به کار نگرفتن روش های تدریس نوین در آموزش است. به همین سبب کیفیت آموزشی از سطح مطلوب برخوردار نیست و دانش آموزان علاقه زیادی به تحصیل نشان نمی دهند. یکی از دلایل آن عدم آشنایی معلمان با روش های نوین تدریس در ادبیات فارسی است. پیشرفت روز افزون علوم و تحقیقات گوناگون در حیطه های مختلف حاکی از آن است که اطلاعات بشر روز به روز افزایش می یابد و مطالب جدیدی به دست می آید. امروزه هر فرد بشر ناچار از استفاده یافته های جدید است. معلم باید با روشهای مختلف تدریس آشنا باشد و باید بداند در کدامین موقعیت آموزشی از کدامین روش استفاده نماید. آنچه در این مقاله خواهد آمد، نگاهی است کوتاه و گذرا به روش های نوین تدریس در ادبیات فارسی و نقد آن سخن به میان خواهد آمد. سپس نتیجه گیری بعمل آمده و در پایان پیشنهاداتی ارائه می شود.

واژگان کلیدی: روش تدریس، ادبیات، زبان، ادبیات فارسی، تدریس نوین

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and
Research in Persian culture, language and literature

مقدمه

زبان فارسی به عنوان یکی از زبان‌های غنی و کهن دنیا و زبان دوم اسلام، به لحاظ گستره واژگانی و توانایی‌های خود، در ردیف زبان‌های مهم دنیا جای دارد و از ارزش شایانی برای انتقال مفاهیم دوستی و معاونی بلند برخوردار است. زبان فارسی امروز بی‌گمان در ایجاد پیوند دوستی ملل هم‌جواری و سایر ملت‌ها در تحقق و شکل‌گیری طرح‌گفت‌وگویی ملت‌ها و تمدن‌ها نقش بسزایی ایفا می‌کند، و بیش از پیش توانسته است توجه جهانیان را به خود جلب کند و آنها را به اندیشیدن در ایجاد روابط و پیوندهای دوستی با این زبان تشویق کرده است. زبان فارسی که عهده‌دار برقراری ارتباط بین ملل مختلف دنیا شده، به همین سبب در پیشرفت فرهنگی و هنری در زبان‌های سایر ملل و کشورها تأثیرگذار بوده است. پس اگر از جنبه‌های فرهنگی، ادبی، علمی، و تمدن‌های کهن جهانی به این قضیه بنگریم، ضرورت آموزش زبان و ادبیات فارسی محسوس می‌گردد.

هدف‌های کلی برنامه‌ی آموزشی زبان فارسی در دوره‌ی ابتدایی

حیطه شناختی 1- آشنایی مختصر با زبان فارسی معیار 2- گسترش حوزه‌ی نمادها و معانی 3- آشنایی با گفتار و نوشتار و درک تفاوت آنها 4- آشنایی مختصر با جلوه‌های هنری زبان 5- آشنایی با مسائل اعتقادی اجتماعی، سیاسی، ملی علمی و هنری در قالب زبان حیطه‌ی عاطفی

الف) ایجاد پرورش و تقویت علاقه و نگرش مثبت نسبت به: - مبانی اعتقادی، فرهنگی و ملی کشور - بیان احساسات و عواطف و افکار در قالب گفتار و نوشتار - جنبه‌های زیبایی سخن و تحسین آن

ب) تلطیف احساسات و عواطف

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

بحث: روش های نوین تدریس زبان و ادبیات فارسی

استفاده از روش تدریس فعال و همگام با روز، روش های تدریس معلم را ویژگی خاص می بخشد. هدف از این مقاله آشنایی معلمان با روشهای نوین تدریس زبان و ادبیات فارسی و استفاده آنها در کلاس و غنا بخشیدن به محتوای دروس و حرفه ای بار آوردن معلمان و خدمت به اعتلای کیفیت آموزش و پرورش میهن عزیز اسلامی میباشد. برای اطلاعات بیشتر به کتابهای الگوهای تدریس 2000 و آموزش راههای یادگیری و... مراجعه شود.

1- یادگیری از طریق همیاری

معلمان باید به دانش آموزان فرصت دهند تا به صورت گروهی و از طریق همیاری به یادگیری اقدام کنند. یادگیری از طریق همیاری یک قالب یا چهارچوب آموزشی است که در آن گروه های دانش آموزی ناهمگن از سوی معلم شکل داده می شوند و به فعالیت می پردازند.

هدف نهایی از کاربست الگوی تدریس یادگیری از طریق همیاری دستیابی به فعالیت های عالی ذهنی است. همبستگی مثبت، مسئولیت فردی، تعامل چهره به چهره، مهارت های اجتماعی و پردازش گروهی، این عناصر معلم را از سخنرانی صرف و دانش آموز را از تکرار بی مورد آموخته هایش رها می سازد. افزون بر این، یادگیری از طریق همیاری فرصت هایی را پدید می آورد که یادگیرندگان بتوانند در موقعیت هایی چون کارگروهی، ارتباطات، ایجاد هماهنگی اثرگذار و تقسیم کار موفق شوند. سینر گوژی برای آموزش یادگیری از طریق همیاری چهار روش را ارائه می دهد:

الف) طرح کارایی گروه (ب) طرح تدریس اعضای گروه (ج) طرح قضاوت عملکرد (ث) طرح روشن سازی طرز تلقی

مراحل اجرای الگو همیاری

1- ابتدا گروه ها شکل می گیرند. گروه های ناهمگن که دارای اطلاعات و توانایی های مختلف، گوناگون و متنوع هستند، مؤثرتر خواهند بود. در یادگیری از طریق همیاری، تفاوت افراد گروه باعث کارآمد شدن یادگیری می شود. پس از تشکیل

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

گروه ها معلم به کمک دانش آموزان قوانینی را تدوین می کنند مثلا گروه های مختلف نمی توانند با همدیگر صحبت کنند.

2- این مرحله معلم حدود 15 دقیقه درباره ی هدف های مهم درس، انتظاراتی که از دانش آموزان در پایان جلسه وجود دارد و مطالب اصلی درس که نیاز به توضیح دارد صحبت می کند.

3- در مرحله ی سوم به دانش آموزان فرصت داده می شود که در یک زمان مشخص روی مطالب و یا فعالیت هایی که در اختیار آنها گذاشته شده در گروه های خود تمرین و کار کنند. معلم با حضور در گروه ها ضمن ارزشیابی، راهنمایی لازم را انجام می دهند.

4- این مرحله نتایج کار گروه ها به نمایش گذاشته خواهد شد. برای نمایش کار گروه ها روش های مختلفی وجود دارد مثلا " هر گروه نتایج کار خود را روی یک برگه یا مقوا به صورت نوشته، نمودار یا نقاشی به تصویر درآورده و این برگه ها روی تابلو یا دیوار کلاس نصب شده و در معرض دید و نقادی سایر گروه ها قرار گیرد.

5- در آخرین مرحله که مرحله ی ارزشیابی است معلم کار گروه ها را مورد ارزشیابی قرار می دهد. برای ارزشیابی می توان از گروه ها کمک گرفت و با کمک گروه ها معیارهایی برای ارزشیابی تدوین نمود و براساس این معیارها حتی خود گروه ها می توانند به ارزشیابی از کار خود (خودارزشیابی) پردازند.

2- شیوه ی نمایشنامه ای (ایفای نقش)

در این شیوه دو یا چند دانش آموز موضوعی را به صورت نمایشنامه اجرا می کنند. این شیوه ی تدریس، نیاز به مهارت های خاص بازیگری ندارد؛ بلکه معلم می تواند بنا به محتوای آموزشی مورد نظر، به ضرورت از آن استفاده کند. از ویژگی های مهم شیوهی ایفای نقش این است که زبان آموزان با نمایش و بازیگران آن، ارتباط عاطفی برقراری کنند و با هیجان، مراحل

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

نمایش را مشاهده می کنند. به این طریق، دقت، تمرکز حواس و توجه به مطالب افزایش می یابد و یادگیری بهتر و موثرتر انجام می گیرد. هم چنین این شیوه برای مقابله با کم رویی و خجالتی بودن برخی زبان آموزان که در کار زبان آموزی مشارکت کم تری دارند، بسیار مفید است.

3- شیوه ی بحث گروهی

این شیوه که اساسا یک شیوه ی تدریس شاگرد محور است، برای سطوح بالاتر از سطح پایه کاربرد دارد و برای شاگردان دوره ی ابتدایی چندان مناسب نیست. مثلا برای جلسه های گفت و شنود در سطح متوسط پیشرفته، فواید بسیار دارد. در این شیوه معلم در کنار صحنه می ماند و اجازه می دهد زبان آموزان با هم صحبت کنند و فقط گاهی به سوال های آنان پاسخ می دهند اجرای این روش از هر روش دیگر دشوارتر است؛ چون معلم باید کاملا به روش مسلط باشد و زبان آموزان نیز با آمادگی قبلی وارد کلاس شوند. اداره کردن کلاس، گفت و شنود به نحوی که همه ی زبان آموزان در گفت و گو شرکت کنند و در باره ی اطلاعاتی که رد و بدل می شود، علاقه نشان دهند، کاری مشکل است. در این زمینه روش مشاوره ای می تواند به موفقیت برنامه ی آموزش زبان فارسی کمک زیادی کند.

4- الگوی بدیعه پردازی یا نوآفرینی

یکی از الگوهای تدریس که باعث پرورش ظرفیت مشکل گشایی دانش آموزان و هدایت آنها به بیان خلاق و گسترش انگاره های جدید عقلی از طریق توجه به بعد عاطفی و غیر معقول می شود، الگوی بدیعه پردازی است. در این الگو، به وسیله ی فعالیت استعاری به جریان آگاهانه تبدیل می شود. از این الگو اکثرا برای تدریس انشاء استفاده می شود. زیرا بیشتر از هر درس دیگری نیاز به پرورش تصورات ذهنی برای خلق چیزی جدید دارد. هدف اساسی نوآفرینی یا بدیعه پردازی شکستن سد قواعد مرسوم و ایجاد راه های جدید برای حل مسائل می باشد. این روش به منظور کمک به افراد برای شکستن زمینه های ذهنی

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

قبلی و پیدا کردن راهی مناسب برای اندیشیدن به طرز جدید به موضوع می باشد. شش گام در تدریس این الگو عبارت است از: گام اول توصیف وضعیت جدید، گام دوم "قیاس مستقیم، گام سوم قیاس شخصی، گام چهارم تعارض فشرده، گام پنجم قیاس مستقیم و گام ششم بررسی مجدد وظیفه اولیه

5 – الگوی تفکر استقرائی

بر این اساس این الگو معلم به دانش آموزان مجموعه ای از اطلاعات در قلمرو خاصی مثل فرهنگ کشورها ارائه می دهد. وظیفه اصلی معلم درک آمادگی دانش آموزان برای کسب تجربه، فعالیت‌های شناختی جدید و مورد استفاده قرار دادن تجارب در موقعیت جدید است دانش آموزان اطلاعات را در مغز خود سازمان دهی می کنند نکات و مطالب مستتر در آنرا به یکدیگر ارتباط می دهند و سپس آموخته های خود را در موقعیت جدید به کار گرفته و تعمیم می دهند

وبدین وسیله به پیش گویی، فرضیه سازی و توضیح پدیده های نا آشنا می پردازد. الگوی تفکر استقرائی موجب می شود که دانش آموزان اطلاعات را گرد آورند، به دقت بررسی کنند، به شکل مفاهیم در آورند و دست‌ورزی با آن مفاهیم را یاد بگیرند . دانش آموزان با استفاده منظم از این شیوه توانایی کارآمدتری را در تکوین مفاهیم می یابند و بر چشم اندازه های خود در نگرش به اطلاعات می افزایند . الگوی تفکر استقرائی برای تدریس تکوین مفهوم و همزمان آموزش مفاهیم به دانش آموزان تدوین شده و توجه به منطق، زبان و معانی کلمات، و ماهیت دانش را پرورش می دهد. سه شیوه ی تدریس در این الگو وجود دارد. نخستین آن تکوین مفهوم، دومی تفسیر مطالب و سومی کاربرد اصول است . هر شیوه دارای سه گام می باشد:

مرحله اول: ۱- فهرست گیری ۲- گروه بندی ۳- عنوان دهی

مرحله دوم: ۱- تعیین جنبه های شاخص ۲- کشف روابط ۳- استنباط

مرحله سوم: ۱- پیشگویی نتایج ۲- توضیح پیشگوییها ۳- تصدیق پیشگویی

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

6- روش یورش مغزی در تدریس انشاء

تفکر، عالی ترین مراتب عبادت است. امام محمد باقر (ع).

در رویکردهای نوین آموزش، قصد این است که آموزش و پرورش دانش آموزان را برای نزدیکی در فضای اجتماعی آینده، آماده سازد. هدف تعلیم و تربیت نوین، بر وفق آرای پیشگامان آموزش و پرورش پیشرو، ارتقای سطح توانایی همه یادگیرندگان برای حل مسئله است.

یکی از شناخته شده ترین شیوه های برگزاری جلسات، هم فکری و مشاوره بوده و کاربرد جهانی دارد. این روش دارای مزایا و ویژگیهایی منحصر به فرد است. آموزش دادن دانش آموزان با روش بارش مغزی حل مساله را به نحو خلاقانه ای در آنان بالا می برد. «روش بارش مغزی می تواند به عنوان وسیله ای برای یادآوری مفاهیم و اصول مورد نیاز برای حل مسئله به یادگیرندگان کمک می کند.

برای مثال در موضوع تدریس ادبیات فارسی میتوان از فراگیران خواست برای نوشتن انشاء، از طریق همفکری جمعی و مشورت گروهی در مورد موضوع داده به صورت گروهی یک انشا بر اساس معیارهای مشخص شده توسط معلم بنویسند.

چهار قاعده اساسی بارش مغزی

1. انتقال ممنوع: این مهمترین قاعده است و لازم است تمام اعضا به آن توجه کرده و بررسی و ارزیابی پیشنهاد را به آخر جلسه موکول کنند.

2. اظهار نظر آزاد و بی واسطه: این قاعده برای جرأت بخشیدن به شرکت کنندگان برای ارائه پیشنهاداتی است که به ذهن آنها خطور می کند، به عبارت دیگر در یک جلسه بارش مغزی تمام اعضا باید جسارت و شهامت اظهار نظر را پیدا کرده باشند

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

و بدون آنکه ترسی از ارزیابی و بعضاً انتقاد مستقیم داشته باشند؛ بتوانند پیشنهاد و نظر خود را بیان کنند. هر چه پیشنهادات جسورانه تر باشد نشان دهنده ی اجرای موفق تر جلسه است.

3. تأکید بر کمیت: هر چه تعداد نظرات بیشتر باشد، احتمال وجود پیشنهادات مفید و کارسازتر در بین آنها بیشتر می شود. موفقیت اجرای روش بارش مغزی با تعداد پیشنهادات مطرح شده در جلسه رابطه مستقیم دارد. در این روش این گونه عنوان می شود که هر چه تعداد پیشنهاد بیشتر باشد احتمال وجود طرح پیشنهاد کیفی بیشتر است.

4. تلفیق و بهبود پیشنهادات: اعضا می توانند علاوه بر ارایه پیشنهاد، نسبت به بهبود پیشنهاد خود اقدام کنند. روش بارش مغزی این امکان را به اعضا می دهد که پس از شنیدن پیشنهادات دیگران پیشنهاد اولیه بهبود داده شود. آنها همچنین می توانند پیشنهاد خود را با چند پیشنهاد دیگر تلفیق کرده و پیشنهاد بهتر و کاملتری را به دست آورند.

نتیجه گیری

بر صاحب نظران پوشیده نیست که پویایی روش های گوناگون آموزشی و اتکای آن بر پایه های استوار علمی و حساب شده، در جریان رشد یادگیری و ارتقای سطح فراگیری دانش آموختگان، تأثیر عمده دارد و این مسئله نیازمند تلاش متخصصان و کارشناسان این حوزه در تدوین و طراحی و به کارگیری شیوه های نوین است.

امروزه هر فرد بشر ناچار از استفاده یافته های جدید است. از آنجا که در مدارس ما نیز دانش آموزان برای آینده تربیت می شوند و هر ساله مطالب و محتوای کتابها نیز تغییر می یابد این ضرورت یعنی استفاده از شیوه های نو، جدید و کارا بسیار احساس می شود. یکی از مشکلات مهم و اساسی در نظام آموزش و پرورش خصوصاً در کشور ما، به کار نگرفتن روش های تدریس نوین در آموزش است. آشنایی با روش های مختلف تدریس می تواند زمینه ای جهت بر خورد متقابل و منطقی با

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

دانش آموزان از یک مجرای ارتباطی صحیح مهیا کند بطوری که همواره تفکر منطقی داشته باشد. آنچه در این مقاله آمده، نگاهی کوتاه و گذرا به روش های نوین تدریس در ادبیات فارسی از جمله یادگیری از طریق همیاری، شیوه‌ی نمایشنامه‌ای، شیوه‌ی بحث گروهی، الگوی بدیعه پردازی یا نوآفرینی، روش یورش مغزی، الگوی تفکر استقرائی می باشد. امید آنکه مورد توجه و استفاده معلمان گرامی واقع شود.

پیشنهادات

- 1- معلم باید روش های تدریس خود را به شیوه ای طراحی کند که در آن موقعیت های فراوانی برای ارتباط دروس با زندگی پیش بینی شود.
- 2- استفاده از وسایل کمک آموزشی از قبیل فیلم و سی دی و اسلاید و نوار کاست و به صورت کلی سخت افزار و نرم افزارهای گوناگون بسیار مؤثر است.
- 3- بالا بردن سطح علمی معلمان و استادان از آخرین و تازه‌ترین اطلاعات در حوزه زبان و ادبیات و فرهنگ ایران.
- 4- معلمان جهت ارتقای سطح دانش‌آموزان و بهتر یاد دادن این زبان از روش های جدید تدریس استفاده کنند.
- 5- اجرای جشنواره‌ی الگوهای فعال تدریس با شرکت فعال و حضور گسترده‌ی معلمان
- 6- معرفی منابع و کتابهای روش های تدریس نوین به معلمان و برگزاری مسابقات کتابخوانی

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در
فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and
Research in Persian culture, language and literature

منابع و ماخذ:

درفشان، مزده و اکرمی ابرقویی، لیلا و شیخی، مرضیه و شمسی، ملیکا، 1400، روش های نوین در تدریس ادبیات فارسی دوره ابتدائی، اولین کنفرانس بین المللی ایده های نوین در فقه، حقوق روانشناسی، تهران

[1624781/doc/com.civilica//:https](https://com.civilica.com/doc/1624781)

جامی، سیده مهسا و دیوسالار، مریم، 1397، روش های نوین در تدریس ادبیات فارسی دوره ی ابتدایی، سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد،

[829785/doc/com.civilica//:https](https://com.civilica.com/doc/829785)

امیررضا، 1400، راهبرد های تدریس در آموزش زبان و ادبیات فارسی، دومین همایش ملی مدرسه آینده، اردبیل

[1404340/doc/com.civilica//:https](https://com.civilica.com/doc/1404340)

آبادی زاده، یوسف، 1400، شیوه های به کار گیری تکنولوژی های آموزشی در تدریس ادبیات فارسی و تاثیر آن بر میزان یادگیری دانش آموزان، چهارمین همایش بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، همدان

[1460456/doc/omc.civilica//:https](https://omc.civilica.com/doc/1460456)

رضایی، سجاد و محمدلو، وحید و مختار لایموت، امیر، 1397، شیوه های مدیریت کلاس در درس ادبیات، چهارمین کنفرانس ملی توانمند سازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات مدیریت، تهران،

[877817/doc/com.civilica//:https](https://com.civilica.com/doc/877817)

مقری، جواد و مقیمی گسک، اعظم، 1396، روش های نوین تدریس، اولین کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی، شیراز،

[693178/doc/mco.civilica//:https](https://mco.civilica.com/doc/693178)

قهردار کلوانق، حسن، 1400، اثربخشی روش تدریس های نوین بر یادگیری مطالب درسی و ماندگاری مطالب ادبیات فارسی در حافظه بلندمدت و جاری، نخستین همایش ملی ایده های کاربردی در علوم تربیتی، روانشناسی و مطالعات فرهنگی، بوشهر

[1638420/doc/com.civilica//:https](https://com.civilica.com/doc/1638420)